

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

07. Commentary on the Vinayaśāṅgaha
(07. Vinayaśāṅgaha-aṭṭhakathā)

15. Bhūtagāmaṇiśāyakaṭṭhā
(15. Bhūtagāmaṇiśāyakaṭṭhā)

PaliVerse

07. Commentary on the Vinayaśaṅgaha

15. Bhūtagāmaṇicchayakathā

75. Bhūtagāmoti pañcahi bījehi jātānaṃ rukkhalatādīnametaṃ adhivacanaṃ. Tatrimāni pañca bījāni - mūlabījaṃ khandhabījaṃ phaḷubījaṃ aggabījaṃ bījabījaṃ. Tattha mūlabījaṃ nāma haliddi siṅgiveraṃ vacā vacattaṃ ativisaṃ kaṭukarohiṇī usīraṃ bhaddamuttakaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi mūle jāyanti mūle sañjāyanti, etaṃ mūlabījaṃ nāma. Khandhabījaṃ nāma assattho nigrodho pilakkho udumbaro kacchako kapitthano, yāni vā panaññānīpi atthi khandhe jāyanti khandhe sañjāyanti, etaṃ khandhabījaṃ nāma. Phaḷubījaṃ nāma ucchu veḷu naḷo, yāni vā panaññānīpi atthi pabbe jāyanti pabbe sañjāyanti, etaṃ phaḷubījaṃ nāma. Aggabījaṃ nāma ajjukaṃ phaṇijjakaṃ hiriveraṃ, yāni vā panaññānīpi atthi agge jāyanti agge sañjāyanti, etaṃ aggabījaṃ nāma. Bījabījaṃ nāma pubbaṇṇaṃ aparāṇṇaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi bīje jāyanti bīje sañjāyanti, etaṃ bījabījaṃ nāma. Tattha bhūtagāme bhūtagāmasaññī chindati vā chindāpeti vā bhindati vā bhindāpeti vā pacati vā pacāpeti vā, pācittiyaṃ. Bhūtagāmañhi vikopentassa pācittiyaṃ, bhūtagāmaparimocitaṃ pañcavidhampi bījagāmaṃ vikopentassa dukkaṭaṃ.

76. Bījagāmaḥbhūtagāmo nāmesa atthi udakaṭṭho, atthi thalaṭṭho. Tattha udakaṭṭho sāsapamattikatilabījakādibhedā sapaṇṇikā ca apaṇṇikā ca sabbā sevāljāti, antamaso udakapappaṭakaṃ upādāya “bhūtagāmo”ti veditabbo. Udakapappaṭako nāma upari thaddho pharusavaṇṇo heṭṭhā mudu nīlavaṇṇo hoti. Tattha yassa sevālassa mūlaṃ oruhitvā pathaviyaṃ patitṭhitaṃ, tassa pathavī ṭhānaṃ. Yo uduke sañcarati, tassa udakaṃ. Pathaviyaṃ patitṭhitaṃ yattha katthaci vikopentassa, uddharitvā vā ṭhānantaraṃ saṅkāmentassa pācittiyaṃ, uduke sañcarantaṃ vikopentasseva pācittiyaṃ. Hatthehi pana ito cito caviyūhitvā nahāyituṃ vaṭṭati. Sakalañhi udakaṃ tassa ṭhānaṃ, tasmā na so ettāvatā ṭhānantaraṃ saṅkāmito hoti. Udakato pana udakena vinā sañcicca ukkhipituṃ na vaṭṭati, udakena saddhiṃ ukkhipitvā puna uduke pakkhipituṃ vaṭṭati. Uppalinipaduminiādīni jalajavallitiṇāni udakato uddharantassa vā tattheva vikopentassa vā pācittiyaṃ, parehi uppāṭitāni vikopentassa dukkaṭaṃ. Tāni hi bījagāme saṅgahaṃ gacchanti, tilabījakasāsapamattikasevālopi udakato uddhaṭo amilāto aggabījasaṅgahaṃ gacchati. Mahāpaccariyādīsu “anantakatilabījakaudakapappaṭakādīni dukkaṭavatthūnī”ti vuttaṃ, tattha kāraṇaṃ na dissati. Andhakaṭṭhakathāyaṃ “sampuṇṇabhūtagāmaṃ na hoti, tasmā dukkaṭa”nti vuttaṃ, tampi na sameti. Bhūtagāme hi pācittiyaṃ bījagāme dukkaṭaṃ vuttaṃ. Asampuṇṇabhūtagāmo nāma tatiyo koṭṭhāso neva pāliyaṃ, na atṭhakathāsu āgato, athetaṃ bījagāmasaṅgahaṃ gamissatīti, tampi na yuttaṃ abhūtagāmamūlattā tādisassa bījagāmassāti. Apica “garukalahukesu garuke ṭhātabba”nti etaṃ vinayalakkhaṇaṃ.

Thalaṭṭhe chinnarukkhaṇaṃ avasiṭṭho haritakhāṇu nāma hoti, tattha kakudhakaraṇjapiyaṅgupanasādīnaṃ khāṇu uddhaṃ vaḍḍhati, so bhūtagāmena saṅgahito. Tālanāḷikerādīnaṃ khāṇu uddhaṃ na vaḍḍhati, so bījagāmena saṅgahito. Kadaliyā pana aphalitāya khāṇu bhūtagāmena saṅgahito, phalitāya bījagāmena. Kadalī pana phalitā yāva nīlapaṇṇā, tāva bhūtagāmeneva saṅgahitā, tathā phalito veḷu. Yadā pana aggato paṭṭhāya sussati, tadā bījagāmena saṅgahaṃ gacchati.

Katarabījagāmena? Phaḷubījagāmena. Kiṃ tato nibbattati? Na kiñci. Yadi hi nibbatteyya, bhūtagāmena saṅgahaṃ gaccheyya. Indasālādirukkhe chinditvā rāsiṃ karonti, kiñcāpi rāsikatadaṇḍakehi ratanappamāṇāpi sākā nikkhamanti, bījagāmeneva pana saṅgahaṃ gacchanti. Maṇḍapatthāya vā vatīatthāya vā valliāropanatthāya vā bhūmiyaṃ nikhaṇanti, mūlesu ceva paṇṇesu ca niggatesu puna bhūtagāmasaṅkhaṃ gacchanti, mūlamattesu pana paṇṇamattesu vā niggatesupi bījagāmena saṅgahitā eva.

Yāni kānici bījāni pathaviyaṃ vā udakena siñcitvā ṭhapitāni, kapālādīsu vā allapaṃsuṃ pakkhipitvā nikkhattāni honti, sabbāni mūlamatte vā paṇṇamatte vā niggatepi bījāniyeva. Sacepi mūlāni ca upari aṅkuro ca niggacchati, yāva aṅkuro harito na hoti, tāva bījāniyeva. Muggādīnaṃ pana paṇṇesu utṭhitesu, vīhiādīnaṃ vā aṅkure harite nīlavaṇṇe jāte bhūtagāmasaṅgahaṃ gacchanti. Tālatṭhīnaṃ paṭhamam sūkaradāṭhā viya mūlam niggacchati, niggatepi yāva upari pattavaṭṭi na niggacchati, tāva bījagāmo nāmayeva. Nāḷikerassa tacam bhinditvā dantasūci viya aṅkuro niggacchati, yāva migasiṅgasadisā nīlapattavaṭṭi na hoti, tāva bījagāmoyeva. Mūle aniggatepi tādīsāya pattavaṭṭiyā jātāya amūlakabhūtagāme saṅgahaṃ gacchati.

Ambaṭṭhiādīni vīhiādīni vinicchinitabbāni. Vandākā vā aññā vā yā kāci rukkhe jāyitvā rukkhamaṃ ottharati, rukkhova tassā ṭhānaṃ, taṃ vikopentassa vā tato uddharantassa vā pācittiyaṃ. Ekā amūlikā latā hoti, aṅguliveṭṭhako viya vanappagumbadaṇḍake veṭṭeti, tassāpi ayameva vinicchayo. Gehapamukhapākāavedikā cetiyādīsu nīlavaṇṇo sevālo hoti, yāva dve tīni pattāni na sañjāyanti, tāva aggabījasaṅgahaṃ gacchati. Pattesu jātesu pācittiyavatthu, tasmā tādīsasu ṭhānesu sudhālepampi dātuṃ na vaṭṭati, anupasampanna littassa upari sinehalepo dātuṃ vaṭṭati. Sace nidāghasamaye sukkhasevālo tiṭṭhati, taṃ sammuñjaniādīhi ghaṃsitvā apanetuṃ vaṭṭati. Pāṇiyaghaṭṭādīnaṃ bahi sevālo dukkaṭavattu, anto abbohāriko, dantakaṭṭhapūvādīsu kaṇṇakampi abbohārikameva. Vuttañhetam “sace gerukaparikkamakata bhitti kaṇṇakitā hoti, colakam temetvā piḷetvā pamajjitabbā”ti.

77. Pāsāṇajāti pāsāṇadaddusevāseleyyakādīni aharitavaṇṇāni apattakāni ca dukkaṭavattukāni. Ahicchattakam yāva makuṭam hoti, tāva dukkaṭavattu, pupphitakālato paṭṭhāya abbohārikam, allarukkhato pana ahicchattakam gaṇhanto rukkhatacam vikopeti, tasmā tattha pācittiyaṃ. Rukkhapapaṭikāyapi eseva nayo. Yā pana indasālakakudhādīnaṃ papaṭikā rukkhato muccitvā tiṭṭhati, taṃ gaṇhantassa anāpatti. Niyyāsampi rukkhato muccitvā ṭhitam sukkharukkhe vā laggaṃ gaṇhituṃ vaṭṭati, allarukkhato na vaṭṭati. Lākhāyapi eseva nayo. Rukkhamaṃ cāletvā paṇḍupalāsaṃ vā pariṇatakaṇikārādipupphaṃ vā pātentassa pācittiyameva. Hatthakukkuccena mudukesu indasālanuhīkhandhādīsu vā tatthajātakatālapaṇṇādīsu vā akkhamaṃ chindantassapi eseva nayo. Sāmaṇeraṇam pupphaṃ ocinantānaṃ sākham onāmetvā dātuṃ vaṭṭati. Tehi pana pupphehi pāṇiyaṃ na vāsetabbaṃ, pāṇiyavāsattikena sāmaṇeraṃ ukkhipitvā ocināpetabbāni. Phalasākāpi attanā khāditukāmena na onāmetabbā, sāmaṇeraṃ ukkhipitvā phalaṃ gāhāpetabbam. Kiñci gaccham vālatam vā uppātentehi sāmaṇerehi saddhiṃ gahetvā ākaḍḍhituṃ na vaṭṭati, tesam pana ussāhajananattham anākaḍḍhantena kaḍḍhanākāraṃ dassentena viya agge gahetuṃ vaṭṭati. Yesam rukkhānaṃ sākā ruhati, tesam sākham makkhikabījanādīnaṃ atthāya kappiyaṃ akārāpetvā gahitam, tace vā patte vā antamaso nakhenapi vilekhantassa dukkaṭam. Allasiṅgiverādīsopi eseva nayo.

Sace pana kappiyam kārāpetvā sītale padese ṭhapitassa mūlam sañjāyati, uparibhāge chinditum vaṭṭati. Sace añkuro jāyati, hetṭhābhāge chinditum vaṭṭati, mūle ca añkure ca jāte na vaṭṭati.

“Sammuñjanīsalākāyapi tiṇāni chindissāmī”ti bhūmiyam sammajjanto sayam vā chindati, aññena vā chedāpeti, na vaṭṭati. Caṅkamantopi “chijjanakam chijjatu, bhijjanakam bhijjatu, caṅkamitaṭṭhānam dassessāmī”ti sañcicca pādehi akkamanto tiṇavallīādini sayam vā chindati, aññena vā chedāpeti, na vaṭṭati. Sacepi hi tiṇam vā lataṃ vā ganthim karontassa bhijjati, ganthimpi kātum na vaṭṭati. Tālarukkhādīsū pana corānam anāruhaṇatthāya dārumakkaṭakam ākoṭenti, kaṇṭake bandhanti, bhikkhussa evam kātum na vaṭṭati. Sace dārumakkaṭako rukke allīnamattova hoti, rukkham na piḷeti, vaṭṭati. “Rukkham chinda, lataṃ chinda, kandaṃ vā mūlam vā uppāṭehī”ti vattum vaṭṭati aniyamitattā. Niyametvā pana “imaṃ rukkham chindā”tiādi vattum na vaṭṭati. Nāmaṃ gahetvāpi “ambarukkham caturamsavallim ālūvakandaṃ muñjatiṇam asukarukkhacchallim chinda bhinda uppāṭehī”tiādivacanampi aniyamitameva hoti. “Imaṃ ambarukkha”ntiādivacanameva hi niyamitam nāma, taṃ na vaṭṭati. Pattampi pacitukāmo tiṇādīnam upari sañcicca aggiṃ karonto sayam vā pacati, aññena vā pacāpeti, na vaṭṭati. Aniyametvā pana “mugge paca, māse pacā”tiādi vattum vaṭṭati, “ime mugge pacā”ti evam vattum na vaṭṭati. “Imaṃ mūlabhesajjam jāna, imaṃ mūlam vā paṇṇam vā dehi, imaṃ rukkham vā lataṃ vā āhara, iminā pupphena phalena vā attho, imaṃ rukkham vā lataṃ vā phalam vā kappiyam karohī”ti evam pana vattum vaṭṭati. Ettāvatā bhūtagāmaparimocitam kataṃ hoti.

78. Paribhuñjantena pana bījagāmaparimocanattham puna kappiyam kārāpetabbam. Kappiyakaraṇaṇcetta iminā suttānusārena veditabbam -

“Anujānāmi, bhikkhave, pañcahi samaṇakappehi phalam paribhuñjitum aggiparijitaṃ satthaparijitaṃ nakhaparijitaṃ abījam nibbaṭṭabījāññeva pañcama”nti.

Tattha aggiparijitaṃ agginā parijitaṃ adhibhūtaṃ daḍḍham phuṭṭhanti attho. Satthaparijitaṃ satthena parijitaṃ adhibhūtaṃ chinnaṃ viddham vāti attho. Esa nayo nakhaparijite. Abījanibbaṭṭabījāni sayameva kappiyāni. Agginā kappiyam karontena kaṭṭhaggigomayaggiādīsū yena kenaci antamaso lohakhaṇḍenapi ādittena kappiyam kātabbam, tañca kho ekadese phusantena “kappiya”nti vatvāva kātabbam. Satthena karontena yassa kassaci lohamayasatthassa antamaso sūcinakhacchedanānampi tuṇḍena vā dhārāya vā chedaṃ vā vedham vā dassentena “kappiya”nti vatvāva kātabbam. Nakkena kappiyam karontena pūtinakhena na kātabbam, manussānam pana sīhabyagghadīpimakkaṭānam sakuntānañca nakhā tikhiṇā honti, tehi kātabbam. Assamahimsasūkaramigagorūpādīnam khurā atikhiṇā, tehi na kātabbam, katampi akataṃ hoti. Hatthinakhā pana khurā na honti, tehi ca vaṭṭati. Yehi pana kātum vaṭṭati, tehi tatthajātakehipi uddharitvā gahitakepi chedaṃ vā vedham vā dassentena “kappiya”nti vatvāva kātabbam.

Tattha sacepi bījānam pabbatamatto rāsi, rukkhasahassam vā chinditvā ekābaddham katvā ucchūnam vā mahābhāro bandhitvā ṭhapito hoti, ekasmiṃ bīje vā rukkhasākhāya vā ucchumhi vā kappiye kate sabbam kataṃ hoti. Ucchū ca dārūni ca ekato baddhāni honti, “ucchum kappiyam karissāmī”ti dārum vijjhati, vaṭṭatiyeva. Sace pana yāya rajjuyā vā valliyā vā baddhāni, taṃ vijjhati, na vaṭṭati.

Ucchukhaṇḍānaṃ pacchiṃ pūretvā āharanti, ekasmiṃ khaṇḍe kappiye kate sabbaṃ katameva. Marīcapakkādīhi ca missetvā bhattaṃ āharanti, “kappiyaṃ karohī”ti vutte sacepi bhattasitthe vijjhati, vaṭṭatiyeva. Tilataṇḍulādīsopi eseva nayo. Yāguyā pakkhittāni pana ekābaddhāni hutvā na santiṭṭhanti, tattha ekamekaṃ vijjhitvā kappiyaṃ kātabbameva. Kapitthaphalādīnaṃ anto miñjaṃ kaṭāhaṃ muñcitvā sañcarati, bhindāpetvā kappiyaṃ kārāpetabbaṃ, ekābaddhaṃ hoti, kaṭāhepi kātuṃ vaṭṭati.

Iti pāḷimuttakavinayavinicchayasaṅgahe

Bhūtagāmaṇiṇicchayakathā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 16 August 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 07. Commentary on the Vinayaśāṅgaha. 15. Bhūtagāmaṇiśāyākathā Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org